

# 'Impulsbeheersing'

## 'Sluiten en onderhouden van vriendschappen'

### Inhoudsopgave

<b>Toelichting bij deze handelingssuggestie</b> .....	<b>2</b>
<b>Aanpak</b> .....	<b>3</b>
<i>Leerdoelen</i> .....	3
<i>Pedagogische interventies</i> .....	4
<i>Randvoorwaarden</i> .....	5
<i>Suggesties voor aanpak</i> .....	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i> .....	8
<b>Achtergrondinformatie</b> .....	<b>10</b>
<i>Leestips voor de leerkracht</i> .....	11
<b>Bronnen</b> .....	<b>11</b>

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;  
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje  ga je terug naar de inhoudsopgave.



## Toelichting bij deze handelingsuggestie

### Leerkrachtvragenlijst Impulsbeheersing

1. Praat niet voor zijn beurt.
2. Denkt na voor het iets onderneemt, heeft controle over eigen gedrag.
3. Eist weinig aandacht op.
4. Houdt zich aan de regels.



### Leerlingvragenlijst Jezelf beheersen

1. Ik wacht op mijn beurt.
2. Ik denk na voor ik iets doe.
3. Ik zorg dat ik geen problemen krijg.
4. Ik laat een ander met rust als hij bezig is
5. Ik houd me aan de regels.

Onder **impulsbeheersing** wordt het volgende verstaan: *Impulsbeheersing is de vaardigheid om in sociaal verband het eigen gedrag te reguleren door het onderdrukken van impulsen.*

Onder **sluiten en onderhouden van vriendschappen** wordt het volgende verstaan: *Vriendschap tussen kinderen is een min of meer exclusieve wederkerige relatie tussen meerdere kinderen. Vrienden zijn elkaar trouw, vertrouwen elkaar en houden rekening met elkaar. Je deelt elkaars geheimen niet zonder toestemming. Dit geeft een mate van exclusiviteit. Vriendschappen kunnen opbloeien, verdiepen, maar ook uitdoven. Tot vriendschap kun je iemand niet dwingen, bij afwijzing moet degene die afgewezen wordt dit accepteren en op zoek gaan naar een andere vriend(in).*





# Aanpak

## Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

### Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingsuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van impulsbeheersing en het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

### Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor impulsbeheersing kan dit sociaal initiatief zijn (balans egocontrole) en sociale flexibiliteit (ruimtegevende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
	<ul style="list-style-type: none"><li>• <a href="#">Luistert naar de ander</a></li><li>• <a href="#">Accepteert het als de ander niet beschikbaar is</a></li><li>• <a href="#">Loopt weg als de ander onaardig tegen hem doet</a></li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• <a href="#">Weet wanneer je iets vertelt en wanneer niet</a></li><li>• <a href="#">Kan een geheim bewaren</a></li><li>• <a href="#">Schat in wie beschikbaar is om contact mee te maken</a></li><li>• <a href="#">Wacht op een goed moment om deel te nemen aan een activiteit</a></li></ul>		<ul style="list-style-type: none"><li>• <a href="#">Geeft de ander de ruimte om zijn eigen mening te vertellen over iets dat ze samen meegemaakt hebben</a></li></ul>

*Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.*

### Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?



- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.



## Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Is de impulsbeheersing voor deze leerling/groep laag? Vraag je dan bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtegevend: weet je van jezelf dat je het lastig vindt om duidelijk en consequent te zijn? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen de ruimte voelen om impulsief te reageren, wat een negatieve invloed kan hebben op het functioneren van de groep.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- **Leiding geven en grenzen stellen**
  - Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven
  - Positieve betrokkenheid tonen
- **Positieve bekrachtiging geven**
  - Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage impulsbeheersing kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

**Leiding geven en grenzen stellen:** Voor leerlingen met een lage impulsbeheersing is het van belang om duidelijke kaders te bieden. Het ontbreken van een duidelijke structuur maakt leerlingen onzeker. Vooral bij jonge kinderen kun je duidelijke afspraken maken, zoals: loop weg als iemand iets onaardigs tegen je zegt. Wanneer leerlingen ouder zijn, kun je minder strak leiding hierin nemen, maar bespreek alsnog wat er van hen verwacht wordt bijvoorbeeld met het stilhouden van een geheim.

**Positieve bekrachtiging:** impulsen beheersen kan erg moeilijk zijn voor leerlingen en is een proces dat veel tijd kost om te veranderen. Het vraagt van jou als leerkracht om veel bevestiging te geven over dat wat al goed gaat. Reageer snel, nadat een leerling bijvoorbeeld naar een ander luistert of de ander de gelegenheid geeft om iets te vertellen. Geef daarnaast ook duidelijke, specifieke feedback zodat leerlingen weten waar ze in een volgende stap aan kunnen werken. Zorg dat de doelen klein en concreet zijn.





## Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.



## Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan een suggestie met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak geschreven voor klassikaal gebruik, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

---

### **Luistert naar de ander (4-6 jaar) - kringgesprek**

---

Het kringgesprek is een mooie mogelijkheid om aan dit doel te werken:

- Laat een leerling zijn idee of verhaal vertellen;
- Geef aan de andere leerlingen de opdracht om goed te luisteren en dat jij straks aan hen gaat vragen wat deze leerling verteld heeft;
- Laat leerlingen terug vertellen wat de leerling gezegd heeft;
- Laat de leerlingen vervolgens reageren op het idee of verhaal door hen de gelegenheid te geven om vragen te stellen (geef zelf het voorbeeld);
- Laat leerlingen hun eigen ervaringen over het gespreksonderwerp vertellen;

---

### **Luistert naar de ander (4-6 jaar) – samen een verhaal vertellen**

---

Leerlingen vertellen samen een verhaal:

- Elke leerling is een van tevoren afgesproken tijd (bijvoorbeeld 30 seconden) aan het woord;
- De andere leerlingen luisteren goed;
- Na 30 seconden zeg je "stop" en gaat de volgende leerling vanaf daar verder;



- Ga zo door tot alle kinderen aan de beurt zijn geweest.

Voor jonge kinderen kan het te lang zijn om dit in de kring te doen. Je kunt deze oefening dan in een kleiner groepje doen.

Maak duidelijke afspraken met de leerlingen. Spreek af hoe de leerlingen mogen reageren.

Bijvoorbeeld: vinger opsteken als je een vraag wilt stellen over het verhaal en je vuist naar voren als je zelf wat wilt toevoegen aan het verhaal.

- Reageer consequent op de afspraken.  
Bijvoorbeeld: niet je vinger opgestoken, betekent geen vraag stellen.
- Duidelijke regels en deze consequent toepassen, helpt leerlingen die het moeilijk vinden om hun impulsen te beheersen.

---

### **Luistert naar de ander (4-6 jaar) – groepsverantwoording**

---

Bij dit doel kun je ook denken aan groepsverantwoording. Bijvoorbeeld: even de klas uitgaan en de groep het vertrouwen geven dat zij samen rustig door kunnen werken.

- Spreek deze verwachting expliciet uit.  
Bijvoorbeeld: 'Ik ga even naar het magazijn, ik weet dat ik erop kan vertrouwen dat jullie rustig doorwerken'.
- Evalueer achteraf hoe het gegaan is.

---

### **Accepteert het als de ander niet beschikbaar is (4-6 jaar) – rollenspel**

---

Bij het opstellen van groepsregels kun je afspraken maken over hoe je met elkaar omgaat. Een regel kan zijn dat iedereen altijd mag meedoen. Soms kan dat niet omdat er niet genoeg middelen zijn of omdat er aan een spel maar een beperkt aantal leerlingen deel kan nemen. Dit soort situaties doen zich vaak voor bij vrij spel en buitenspelen. Gebruik deze gelegenheden om aan dit doel te werken. Je kunt oefenen in de situatie zelf maar je kunt de situatie ook voor- en/of nabespreken met de groep.

Dit kun je doen in de vorm van rollenspel of met poppetjes (Playmobil of lego). Gebruik de alledaagse situaties als voorbeeld.

- Maak hierbij gebruik van concrete voorbeelden over hoe leerlingen kunnen reageren als ze niet mee mogen doen met een spel: dan zeg je 'jammer dan' en loopt stevig weg;
- Leer leerlingen ook concrete afspraken maken over wanneer ze dan wel samen kunnen spelen bijvoorbeeld in de volgende pauze of vanmiddag;
- Laat zien dat je ook aan een ander kind kunt vragen of je mee mag doen;
- Geef positieve feedback op stappen in dit proces die de leerling zelf laat zien.

---

### **Loopt weg als een ander onaardig tegen hem doet (4-6 jaar) – rollenspel**

---

Dit kun je oefenen op dezelfde manier als hierboven is aangegeven. Leer kinderen woorden geven aan hun gevoel, bijvoorbeeld 'ik vind het niet leuk wat je tegen mij zegt'.

---

### **Weet wanneer je iets vertelt en wanneer niet (6-8 jaar) – complimentensleutel**

---

Je kunt aan dit doel werken door opdrachten te geven waar geheimhouding belangrijk bij is. Een manier waarop je dit kunt doen is de complimentensleutel:



- Een leerling uit de groep krijgt de complimentensleutel (niemand mag weten wie de complimentensleutel heeft);
- De leerling die de complimentensleutel heeft, krijgt de opdracht om de hele dag aan iedereen complimenten te geven zonder dat hij verklapt dat hij de complimentensleutel heeft;
- Aan het einde van de dag mogen de andere leerlingen raden wie de complimentensleutel heeft;
- Geef een compliment als het gelukt is om niks tegen de andere leerlingen te zeggen over de complimentensleutel.

---

### **Kan een geheim bewaren (6-8 jaar) – klassenbeloning**

---

Kies een leerling uit die je een geheim vertelt wat hij/zij niet meteen mag delen, bijvoorbeeld dat de klas aan het einde van de dag een beloning krijgt. Spreek hierbij wel een moment af waarop 'het geheim' gedeeld mag worden. Leerlingen leren op deze manier om hun impuls om iets meteen te vertellen, te beheersen. Vertel het de leerling niet te lang van tevoren, wanneer ze moeite hebben met impulsbeheersing (bijvoorbeeld een uur). Dit kun je later altijd uitbreiden.

Tips:

- Over wat je wel en niet kunt delen met anderen kun je met de leerlingen praten in bijvoorbeeld een kringgesprek.
- Als steuntje voor de leerling kun je werken met picto's. Bijvoorbeeld een gezicht met de vinger voor de mond, wat betekent niet doorvertellen.

---

### **Schat in wie beschikbaar is om contact mee te gaan maken (6-8 jaar) – gymles**

---

Je kunt aan dit doel werken tijdens bijvoorbeeld de gymles. Verdeel de gymzaal in vakken en laat kinderen zelf groepjes maken. Werk met een vaste structuur, want kinderen die het lastig vinden om hun impulsen te beheersen worden onzeker als ze niet weten wat er van hen wordt verwacht.

Hoe beoordeel je of iemand beschikbaar is? Doe dit aan de hand van de volgende stappen:

- Kijk rustig rond met je armen over elkaar;
- Wie is er alleen?
- Wie geeft signalen dat hij beschikbaar is?
- Maak hierbij als leerkracht duidelijke afspraken over hoe je mag laten zien/merken dat je beschikbaar bent. Dit is namelijk lastig voor kinderen die impulsief reageren;
- Ga naar de leerling toe en maak contact;

Geef als leerkracht complimenten als je ziet dat leerlingen stappen uit het proces zelf laten zien. Herhaling van de verschillende stappen is nodig om het gedrag aan te leren.

---

### **Wacht op een goed moment om deel te nemen aan een activiteit (6-8 jaar) – buitenspel**

---

Werk op dezelfde manier als hierboven:

- Kijk eerst naar de activiteit en ga niet zomaar meedoen;
- Maak contact door bijvoorbeeld hallo te zeggen;
- Vraag of je mee mag doen;



- Is het antwoord ja, vraag dan hoe het spel gaat. Wat zijn de regels van het spel?

Geef als leerkracht complimenten als je een leerling één van bovenstaande stappen ziet doen. Je versterkt hiermee het gedrag en attendeert ook andere leerlingen erop.

Tip: Loop in de pauze op het plein en speel met de leerlingen mee. Laat zelf voorbeeldgedrag zien.

---

### **Geeft de ander de ruimte om zijn eigen mening te vertellen over iets dat ze samen meegemaakt hebben (8-12 jaar) – debat**

---

Om te oefenen met het geven van je mening kun je de werkvorm debatteren gebruiken:

- Laat een van de leerlingen (gespreksleider) kort de aanleiding van het debat toelichten. Denk hierbij aan een recente gebeurtenis waarover leerlingen van mening kunnen verschillen, maar je kunt ook over een thema debatteren;
- Je kunt als leerkracht ook zelf het onderwerp toelichten, maar door de regie bij de leerling te laten kun je tegelijkertijd werken aan sociale autonomie (een leidende rol aannemen);
- Doel is dat iedereen zijn mening kan geven;
- Om ervoor te zorgen dat alle leerlingen aan de beurt komen, kun je werken met beurtenstokjes (door op deze manier te werken kun je tegelijkertijd werken aan impulsbeheersing en sociaal initiatief);
- Geef elk kind een aantal beurtenstokjes;
- Zijn je stokjes op dan mag je niet meer reageren;
- Laat een of twee kinderen de meningen opschrijven;
- Werk met categorieën bijvoorbeeld voor en tegen;
- Laat de gespreksleider de verschillende meningen kort samenvatten.

Een andere werkvorm is 'stel een vraag':

De leerkracht stelt een vraag en alle kinderen mogen daar individueel over nadenken. Daarna wisselen ze hun gedachten in groepjes uit. Vraag klassikaal per groepje wat er bedacht is.



### **Verwijzing naar spellen/prentenboeken**

*Bedenk: Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan impulsbeheersing binnen het sluiten en onderhouden van vriendschappen. Hieronder volgen twee suggesties. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.





**Prentenboek 'Bino en de blokjes'** / Marcel van Driel / *geschikt voor:* onderbouw

*Bino moet de witte blokjes waarmee hij zijn spookkasteel heeft gebouwd opruimen. Dat gaat niet zonder slag of stoot. Daar komt doorzetten bij kijken. Eén voor één komen zijn vriendjes vragen waar Bino toch blijft. Maar steeds antwoordt Bino dat hij nog niet klaar is met opruimen. Eindelijk staat Bino buiten. Waar zijn al zijn vriendjes gebleven? Ze springen tevoorschijn als spoken uit een sneeuw-kasteel.*



Dit boek gaat over het uitvoeren van een taak. Dat kan best lastig zijn om vol te houden wanneer anderen je vragen om leukere dingen te doen. Het vraagt niet alleen van Bino om een stukje impulsbeheersing, maar ook van zijn vriendjes omdat ze moeten accepteren dat Bino niet beschikbaar is. Dit komt overeen met de doelen voor het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

**Coöperatief spel 'Zandkastelen'** / uitgeverij: Earth Games / *aantal spelers:* 1-8 / *geschikt voor:* onder- en middenbouw / *duur:* 15 minuten.

*Op het strand bouwen de kinderen mooie zandkastelen, maar het wordt vloed en de golven komen steeds dichterbij. Lukt het om drie kastelen te bouwen voordat de golven ze wegspoelen?*

Kinderen moeten in een coöperatief spel zoals deze samenwerken, wat betekent dat ze hun eigen impulsen moeten beheersen. Ze moeten naar elkaar luisteren en wachten op een goed moment voor ze een eigen inbreng geven.



Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN!vaardigheden je met het spel kunt werken.





## Achtergrondinformatie

Deze handelingssuggestie gaat om impulsbeheersing binnen het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

Bij impulsbeheersing gaat het om het controleren en corrigeren van het eigen gedrag in het verkeer met anderen. Het kind denkt eerst na voordat het iets doet en stelt daardoor gedragingen uit. Het gedrag wordt dan door gedachten in banen geleid en er is sprake van zelfregulering. Dit vraagt van het kind de vaardigheid om impulsen en gevoelens te onderdrukken.

Als een kind zijn impulsen kan beheersen, geeft dit de mogelijkheid om ruimte te geven aan de ander, aandacht te delen en binnen de kaders van sociale regels te blijven. Hierdoor kunnen kinderen vriendschappen sluiten en onderhouden.

Bij zwakke impulsbeheersing is er doorgaans sprake van impulsiviteit. Hierbij zijn drie elementen die een rol spelen:

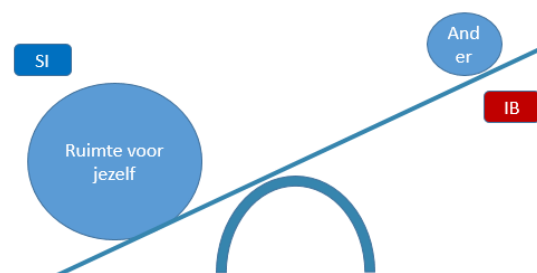
- Het kind doet voordat het nadenkt.
- Het kind vindt het moeilijk om te plannen en te organiseren. Ook het uitstellen van een behoefte, bijvoorbeeld het stellen van een vraag, hoort hierbij.
- Het kind heeft moeite met het zich houden aan de regels van de groep. Het stelt zichzelf centraal en heeft daarbij moeite om zich te verplaatsen in de behoefte van de ander.

Het handhaven van een goed evenwicht tussen eigen en andermans belangen verloopt dus niet altijd even vlekkeloos. Soms botsen de doelen en wensen van jezelf met die van de ander. Dat hoeft op zichzelf geen probleem te zijn, maar is een onderdeel van de ontwikkelingstaak waar kinderen voor staan: het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

### Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Sociaal initiatief

Een kind dat beneden gemiddeld tot laag scoort op impulsbeheersing en bovengemiddeld tot hoog scoort op sociaal initiatief, laat veel ruimtenemend gedrag zien. We zien een kind dat dominant overkomt en beschikt over een flinke portie energie. Ruimte kunnen nemen (sociaal initiatief tonen) is op zichzelf een prima vaardigheid, maar wanneer dit niet in evenwicht is met impulsbeheersing, is dit hinderlijk, in ieder geval voor anderen. In sociaal-emotionele vorming gaat het erom dat we kinderen leren om zichzelf, de ander en het andere recht te doen. Er is dan geen sprake van onder- of overaanpassing.



- Inlevingsvermogen



Als het kind een naast een lage impulsbeheersing een beneden gemiddelde, bovengemiddelde of hoge score op inlevingsvermogen heeft, merkt u dat het kind best aanspreekbaar is op zijn gedrag. Dit gaat het beste als u een positieve relatie met het kind heeft. Het kind maakt zijn inlevingsvermogen (sociale antenne) echter vaak ondergeschikt aan zijn behoefte aan aandacht of zijn behoefte om actief te kunnen zijn (lage impulsbeheersing).

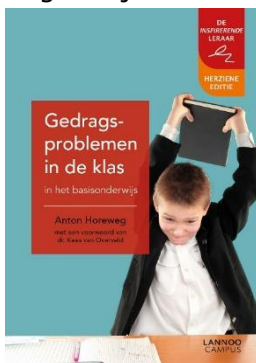
Voor een leerkracht is het belangrijk om na te gaan of de behoefte op het gebied van inlevingsvermogen of de behoefte op het gebied van impulsbeheersing leidend is voor het kind.



## Leestips voor de leerkracht

Vraag jezelf af: *Welke bronnen kan ik raadplegen voor meer informatie?*

Horeweg, A. (2015). *Gedragsproblemen in de klas in het basisonderwijs*. Houten: Uitgeverij LannooCampus.



Dit boek is theoretisch goed wetenschappelijk onderbouwd, maar is zo geschreven dat je meteen met de praktische tips aan de slag kunt in de klas. De schrijver van het boek gaat er vanuit dat kinderen met 'probleem'gedrag het graag goed willen doen, maar dat ze gehinderd wordt door hun beperkte vaardigheden. Delen uit het hoofdstuk over ADHD (hoofdstuk 2) kunnen goed gebruikt worden bij kinderen met een lage impulsbeheersing. Ook op de bijbehorende website [www.gedragsproblemenindeklas.nl](http://www.gedragsproblemenindeklas.nl) staan erg handige tips voor in de klas.



## Bronnen

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.